

Skolevæsenet i Thy og Vester Han Herred

Af Chr. Mejlgaard og H. A. Riis Olesen

Landsbyskolerne

At skrive udførligt paa dette Sted om Landsbyskolens Oprindelse vilde være urimeligt, da alle Oplysninger kan søges i dertil egnede Haandbøger. Kunde man derimod paa Grundlag af vidtgaaende Arkivstudier give en fyldig Fremstilling af det ældste Skolevæsen i vor Landsdel, vilde det være ulige interessantere, men det er ikke min Opgave her. Det faar være tilstrækkeligt at fastslaa, at Udviklingen sagtens har fulgt de kendte Veje med de Forbehold, som Landsdelens særlige Forhold betinger.

Som Skolen maa betragtes som Kirkens Datter, saaledes er det ogsaa de skiftende kirkelige Bevægelser, der har interesseret sig for Oprettelse af Skoler og pustet nyt Liv i bestaaende, man kan her blot nævne Reformationen, Pietismen og Rationalismen, der hver havde sit Skoleprogram.

Katholicismen interesserede sig ikke meget for Almueskoler. Den holdt ikke af at faa en oplyst Befolkning, der kunde befrygtes at ville undergrave dens Autoritet. Kristian d. II gjorde det første Skridt til en almindelig Undervisning, idet han befalede Præster og Degne paa Landet at undervise Bønderbørnene i Religionens Hovedsandheder samt i at læse og skrive Dansk, men da hans Regeringstid brat afsluttedes i 1523, og hans Love brændtes paa Viborg Ting, fik det ikke større Betydning.

Reformationen maatte i Følge hele sin Forudsætning tage Almueskolen op til Overvejelse. Dens Opgave var at faa Folk til at tænke selvstændigt over Dogmerne og finde frem til en personlig Tilegnelse, og en saadan Opfattelse maatte faa den til at beskæftige sig med Skolen. At oprette Landsbyskoler har dog forekommet Reformationens Mænd uoverkommeligt, og der var da intet andet tilbage, end at gøre Hjemmene til Skoler og Forældre og Husbonde til Lærere, hvortil ogsaa saavel Luther som Peder Paladius havde vist Vejen. Endvidere indførtes den saakaldte Degnelæsning, der bestod i, at Degnen samlede Ungdommen i Kirken en Time før Gudstjenestens Begyndelse og her oplæste et Stykke af Luthers Katekismus og samtalede med dem om det, ligesom han en Gang om

Maaneden, en Søndag Eftermiddag, ”naar det er dejligt Solskin, og Børnene kunne komme fra Huse”, skulde komme til dem, der ikke boede i Kirkebyen. Endelig skulde Præsten hver Søndag foruden den egentlige Prædiken over Søndagens Evangelium, udlægge et Stykke Børnelærdom, et Bud, en Artikel eller en Bøn, og saaledes fortsætte dermed, til Katekismen var gennemgaaet. Saaledes bestod da Reformationens Skole af Hjemmets Undervisning, Degnelæsning og Præstens Udlægning, men alt kun vedrørende Religionen, om Læsning og Skrivning var der ikke Tale. Da den første Begejstring havde lagt sig, søgte alle tre Faktorer som Regel at skubbe Forpligtelsen fra sig.

Det blev en ny Aandsretning, der skabte Interesse for Skolen, nemlig Pietismen. I og for sig kunde man ikke vente, at den vilde interessere sig herfor, da dens Maal jo var det hinsidige. Men dens Vej gik over en Fornyelse af de ægte Reformationstanker, og saaledes maatte den ogsaa beskæftige sig med Oplysning.

Frederik d. IV gjorde Begyndelsen med Oprettelsen af 240 Rytterskoler, som vi dog ingen fik af paa disse Egne. De var med Hensyn til Byggemaade langt forud for deres Tid og dannede gennem Reglerne for Lærernes Kaldelse og Lønning, Tilsyn, Skolegang og Undervisning et Forbillede for kommende Tider. Det var Kongens Tanke, at Godsejerne skulde følge efter, men her mødte han, som venteligt var, almindeligvis kun Uvilje og Ligeegyldighed.

Kristian d. VI vilde gerne gaa i Faderens Fodspor, og Resultatet heraf blev Danmarks første Skolelov, ”Forordning om Skoler paa Landet” af 23. Januar 1739. I Motiverne hedder det, at ”Kongen vil lade danske Skoler indrette overalt, for at alle, selv de fattigste Børn, kan lære Troens Grund og Salighedens Vej, Orden og Maade, efter Guds Ord og den evangeliske Kirkes Lære og tillige at læse, skrive og regne, som er nyttige Færdigheder for alle”. Det er ikke vanskeligt at se, hvor Loven lægger Hovedvægten, men det maa dog anerkendes, at ogsaa Færdighedsfagene nu tages med.

Loven vakte en betydelig Modstand, idet den lagde Hovedparten af Omkostningerne paa det

Holme Skole i V. Thorup, opført 1868. En af Egnens ældste Skolebygninger, der endnu benyttes. Skolestuen findes bag de to Vinduer længst til højre. Derefter følger Lærerens Lejlighed, Stalden og Laden. Det er i Virkeligheden et Husmandssted, som har faaet en Skolestue hægtet paa.

store Hartkorn, og fra den Side hævdedes det, at Gennemførelsen var en Umulighed. Kommissionen, der havde udarbejdet Forordningen, maatte foretage et ynkeligt Tilbagetog, og en Plakat af 29. April 1740 overlod det helt til Proprietærens Skøn at foretage det videre fornødne. Resultatet blev, at Loven saboteredes, og de gamle Tilstande vedvarede.

1736 var Konfirmationen indført som tvungen kirkelig Handling, og hvor underligt det end lyder, blev denne Bestemmelse den vigtigste Drivkraft til Oprettelse af Skoler. For at blive konfirmeret skulde man nemlig kunne sin "Børnelærdom" og herunder især Pontoppidans Forklaring, men hertil var det nødvendigt at kunne læse, og da Konfirmationen bl. a. var en Betingelse for at blive gift, forstaar man, at Befolkningen, med eller mod sin Vilje, maatte tage Skolesagen op til Overvejelse. Troligt nok har man de fleste Steder klaret sig med Omgangsskoler, der bestredes af Skoleholdere og Løbedegne.

I sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede voksede en ny Tid frem ude i Europa. Vi kalder den Oplysningstiden, og i Navnet ligger Tidens Krav. Den i Former og Lovbud stivnede Pietisme afløstes herhjemme af Rationalismen, og det blev dens Mænd, der gav Skolen det næste Skub fremad, vel det største, den nogensinde har faaet.

Forinden vi beskæftiger os med den nye Tid, skal med et Par Ord omtales de gamle Degne. Vi kender dem især, eller deres Karikatur, fra Holberg, Chr. K. F. Molbech og andre. I

"Erasmus Montanus" er det dog egentlig ikke Per Degn, der trækker det korteste Straa eller mest kalder paa Latteren. Han er en velanset og nyttig Mand, der nyder fuld Tillid i sit Sogn. At han saa ogsaa har forstaaet at forøge sit Embedes Indtægter ved klog Vindskibelighed, kan næppe bebrejdes ham. Mange af de gamle Degne laa vel under for Tidens Laster: Drikfældighed, Usædelighed og Trættesyge, Børn af Tiden som de var, men der er mange Beretninger om, at de saavel ved deres Vandel som store Lærdom har været lysende Eksempler. Tit har de vel ogsaa foruden deres kirkelige øvet en Jurists, en Læges eller Dyrlæges Gerning i deres Sogn.

Ofte havde de samme Uddannelse som Præsten, og heraf kunde naturligvis flyde Stridigheder mellem de to, som af Skæbnen var anbragt paa forskellige Pladser, og gamle Beretninger er rige paa saadanne Skærmydsler, men af Per Degn lærer vi, at det ikke altid var Tilfældet: Jeg er kun bleven Degn, men er fornøyet, naar jeg har mit daglige Brød og forstaar mit Embede.

Degnens Gerning faldt som nævnt især i Kirken, hvor han skulde undervise Ungdommen og desuden forestaa en Kirkesangers almindelige Pligter, hvortil kom at ringe med Kirkeklokken, holde Kirken ren og Kirkegaarden ryddelig. Var han Student, kunde det ogsaa tilstedes ham at prædike, men traf det sig i Præstens Forfald, at han først fik Besked om det i sidste Øjeblik, kunde det jo hænde, at hans Prædiken "skiltes ad i Midten".

Degn = Diakon Hjælpepræst viser, hvilken Stilling han oprindeligt indtog. Først senere kom Paabudet om, at han skulde holde Skole, men det var Skoleloven af 1814, der afskaffede Betegnelsen og i Stedet indførte "Skolelærere". I daglig Tale lever den dog, som vi alle ved, stadig.

1788-1938.

De to Aarstal betegner i Skolens Verden en Periode, der stort set bestemmes af Skoleloven af 1814. Den indledes med Oplysningstidens største Bedrift, Bondestandens Frigørelse, ved Stavnsbaandets Løsning 1788. Aaret efter nedsattes den store Skolekommission, hvis Betænkning resulterede i Anordningen af 29. Juli 1814 for Almue-Skolevæsenet i Danmark, og Perioden afsluttes med Skoleloven af 18. Maj 1937, der traadte i Kraft 1. April 1938. Man ser, hvorledes det straks var Tanken hos Oplysningstidens Mænd, at den materielle Fremgang skulde støttes og videreføres gennem et kulturelt Oplysningsarbejde.

Vor Historie har forlængst vist, at de saa rigtigt.

Da de danske Landboorganisationer i 1938 fejrede 150 Aarsdagen for Bondestandens Frigørelse ved en storslaaet Udstilling paa Bellahøj, var ogsaa Landsbyskolen repræsenteret. Det skete i fuld Erkendelse af, at naar Bondens Stilling i Dag skulde fastlaas, og de Faktorer belyses, der havde ført til denne Stilling, saa indtog ogsaa Skolen sin hæderfulde Plads.

Hele den storslaaede Udstilling var jo lagt an paa at vise Udviklingen. Vi saa den gamle og den nye Landsby, den gamle og den nye Bondegaard og deres Driftsregnskaber osv. Den gamle Skole var repræsenteret ved en Kopi af Landets ældste Skole, opført 1719 af Prins Carl i Store Torøje ved Fakse, en Skole, der med sine 5 Fags Bindingsværkshus, med Lejlighed og Køkken, Gang og Skolestue ikke var saa stor som et moderne Klasseværelse, og dog skulde den efter Fundatsen rumme 40 Børn. Omkring Aar 1800 søgtes den af 62 Børn og benyttedes som Skole til 1830. I den lille lavloftede Skolestue hang Tavlerne til den indbyrdes Undervisning, og ved den ene Væg stod Krybben med fugtigt Sand, hvori Børnene skrev med Pinde.

I Nærheden laa den af Undervisningsministeriet og Landbrugsraadet

opførte Skole og Ungdomsgaard. Herlige Lokaler, Klasseværelser fyldt med godt Materiel, Gymnastiksal med Bad, Sløjdløkal, Skolekøkken, Bibliotek, Tandlægeværelse, symboliserende Fremtidens Skole.

Betragtede vi saa de 2500 Landsbybørn, der var indbudt til Udstillingen, og hvor ogsaa vor Landsdel var repræsenteret, saa vi maaske Udviklingen allertydeligst. De var en Fryd for Øjet. Velklædte og velernærede, rene og kvikke med mønsterværdig Optræden - ikke noget, der ledede Tanken hen paa den trælbundne Hovbonde. Den frie, humane Opdragelse havde helt slettet Bølletypen, der avledes af tidligere Tidens strenge Opdragelsesmetoder, og Højnelsen af den sociale Standard havde slettet alle Forskelle i Klædedragt.

Men det gik kun langsomt med Gennemførelsen af Skoleloven af 1814. Hertil bidrog - foruden den fattige Tid - ikke mindst Mangelen paa duelige Lærere. Det var jo Præsterne, der førte Tilsyn med Skolerne og derfor dem, der i første Række mærkede Savnet. Dette førte til Oprettelse af en ny Slags Seminarier, de saakaldte Præstegaardsseminarier, der, som Navnet siger, indrettedes i Præstegaarde med Sognepræsten som Førstelærer. Man tilsigtede en ganske jævn Uddannelse; hvorefter Skolelærerne skulde være "fornuftig Bonde blandt Bønder".

1812 oprettedes et saadant Seminarium i Snedsted ved den for Oplysningens Fremme ivrige og virksomme Sognepræst N. L. C. Bentzon. Det bestod til 1848, da det flyttedes til Ranum. Det var rimeligvis den efter Datidens Opfattelse afsides Beliggenhed, der medvirkede til Flytningen, men for os at se var det en daarlig Grund; Stedet er lige saa vel beliggende som mange andre senere Seminariers, der jo fortrinsvis har været knyttet til Landsbyer og udmærket har kunnet gøre sig gældende.

Man kan heller ikke forklejnne hverken Seminariets Lærere eller Elever. Bentzon var overmaade dygtig og lærd, han havde som ung vundet Guldmedalje for Besvarelse af en af Universitetets Prisopgaver. 1830 blev han Provst i Ringsted. Efterfølgeren blev Gerhard Peter Brammer, der virkede med stor Dygtighed i 12 Aar. 1836 tog han den teologiske Doktorgrad, 1842 udnævntes han til Biskop over Lolland-Falsters Stift. Efter ham kom Ludvig Chr. Miller,

Tømmerby gl. Skole, opført 1850, ogsaa i Stril som et Husmandssted. Til højre en Tilbygning, der 1892 blev opført til Andenlæreren. Skolen nedlagdes 1946.

en af dansk Seminarieverdens betydeligste Mænd. Ikke blot ved sin Lærdom, men især ved de aandelige Kræfter, han satte i Bevægelse hos sine Elever, fik han overordentlig Betydning for sin Tid.

Ser man paa Elevflokkene, der udgik fra Seminariet i de kun 36 Aar, det bestod, er den ogsaa egnet til at vække Opmærksomhed. 1828 dimitteredes den senere saa krigerske Degn i Flade Poul Henrichsen, 1836 Skomagersonnen fra Thisted, Christen Mikkelsen Kold, vort hidtil største pædagogiske Geni, 1843 Lars N. Bjørnbak, Stifteren af en Højskole og Bladet "Aarhus Amtstidende", 1846 Anders Chr. Povlsen Dal, Kolds nærmeste Medarbejder og første Forstander for Galtrup Højskole, og endelig i Frihedsaaret 1848 Morten Eskesen, den senere saa højt elskede vandrende Sanger og Kæmpevisefortolker.

Det var den aandsslovene mekaniske "Indbyrdes Undervisning", der prægede Skolen i disse Aar. Metoden, der havde Kongens højeste Bevaagenhed paa Grund af dens militære Tilsnit, vakte dog stadig større Modstand blandt Skolens bedste Mænd, saa man tilsidst maatte forlade den. Intet Under, at Grundtvig og Kold opponerede mod en saadan Skole, hvor Remseri og Terperi sad i Højsædet.

Skoleloven af 1814 blev ikke saa vidtgaaende i sine Krav, som Kr. Reventlow havde ønsket,

men alligevel maa det siges, at den udtrykte Tanker, der var langt forud for Tidens, og mange af dens Bestemmelser har da ogsaa eksisteret uforandret i over 100 Aar. Man kan blot pege paa Skolevejens Længde, Skolepligtens Begyndelse, den egentlige Undervisningstid o. m. a.

Tiden efter Grundloven var meget frugtbar for Skolen. Grundtvig og flere med ham saa klart, at en oplyst Bondestand var nødvendig, om Bonden skulde gøre sig gældende i det politiske Liv. Her skal kun gives et kort Resumé af de Love, der var med til at danne Skolens Rammer.

1855 ændredes Skoletvang eller -pligt til Undervisningspligt, og der fastsattes Rettigheder og Pligter for Privatskoleundervisning. 1856 kom Loven, der gav Kommunerne større Indflydelse paa Skolens Styrelse og egentlig betød en Overgang fra Statsskole til Kommuneskole. 1857 øgedes Lærernes Uddannelsestid til 3 Aar. 1859 tillodes det Kvinder at tage Lærereksamen. 1867 fik de Adgang til Ansættelse i kommunale Skoler. Ved Love af 1899 og 1904 indførtes nye Lønningsprincipper: Pengeløn + Bolig, Brændsel og Have, Navnet "Almueskole" forsvandt og erstattedes med "Folkeskole", og hvad der maaske var det vigtigste: Klassekvotienten nedsattes fra 50 til 37, saa det blev nødvendigt ved større Landsbyskoler enten at ansætte Andenlærere eller at dele Skolen. Det sidste fandt Sted i stor Udstrækning, og derved opstod

bl. a. Benævnelsen østre og vestre eller ndr. og sdr. Skole.

Medens det i 1937 Loven var det forøgede Timetal, der sprængte Skolens Rammer og krævede et stort Skolebyggeri, saa var det i 1899 det nedsatte Børnetal i Klasserne (fra 50 til 37). Men den Gang som nu gik Befolkningen i Landsdelen løs paa Opgaven med fuld Kraft, saa at der f. Eks. i Aarene 1900-1903 i Thy og Vester Han Herred opførtes 24 nye Skoler.

Kr. Reventlow havde i den store Skolekommission (1789-1814) gjort sig til Talsmand for, at alle Skoler i Landet skulde sættes i Forbindelse med hinanden, saa de tilsammen udgjorde et Hele - en Enhedsskole, saa det nye Opdragelsessystem kunde blive et Baand, der forenede Dansker, Norske og Holstener til et Folk af samme Tænkemaade. Der skulde gaa 100 Aar, inden, det næste Forsøg blev gjort.

I 1903 gennemførte Arbejder- og Bondedemokrati Loven om højere Almenskoler. Det skulde være et godt Skridt frem mod Enhedsskolen, hvor Folkeskolen blev Grundskolen for de højere Skoler, og hvori Barnet uden Hensyn til Forældrenes sociale Position og ydre Omgivelser skulde have Mulighed for at gaa fra Folkeskolens laveste Trin til vore højeste Læreanstalter. Men i Virkeligheden blev det en udemokratisk Ordning og var især til Gavn for den højere Skole. Folkeskolen fik "Slagside", idet der blev stor Tilstrømning til Mellemskolen, hvis udvidede Undervisning og Eksamen med deraf følgende Muligheder lokkede.

Et Forsøg paa i 1937 Loven yderligere at udbygge Enhedsskolen gennem eksamensfri Mellemskole og 8. Skoleaar har ikke vakt udelt Tilslutning, og Diskussionen er stadig aaben om dette Spørgsmaal.

Skolen maa være interesseret i, hvordan det gaar dens Elever videre i Livet, og her efter Evne række en hjælpende Haand.

Dette lader sig lettest gøre ved at tilbyde Aftenskoleundervisning og herigennem saavel som ved Lærerens Deltagelse i de unges Foreningsarbejde opnaa Mulighed for at bevare Føling med dem og øve Indflydelse paa deres Udvikling.

Loven af 1814 var ogsaa paa dette Omraade fremsynet, idet den paalagde Lærerne at holde

Vinterskole to Gange om Ugen med en Time for Karle om Aftenen og en Time for Piger om Dagen. Fra Elevernes Side var Deltagelsen frivillig, og skønt Bestemmelsen aldrig er ophævet, opfattes nu ogsaa Lærerens Pligt som bortfaldet.

Forholdet er altsaa frivilligt fra begge Sider, men alligevel er der gennem Aftenskolen udrettet et meget værdifuldt Arbejde for Ungdommen - ogsaa i Tider, hvor Lærerens hele Løn for Gerningen bestod i en lille Gave fra Eleverne ved Skolens Slutning: et Skrivetøj eller en lang Pibe og et Pund Tobak.

Sent kom det offentlige ind paa at støtte en saadan Undervisning. I Skoleraadstidende for Thisted Amt 1865 refereres, at to Lærere med Skolekommissionens Anbefaling søger Skolefonden om "Gratification" for Afholdelse af Aftenskole. Skoleraadet svarede: Man maatte beklage, at der ikke for Tiden havde Midler i Fonden til at bevilge G. til de Vedk., men vilde derhos i Henhold til de givne Vidnesbyrd udtale sin Anerkendelse af deres hæderlige Virksomhed til Oplysningens Fremme. - Ak, ja. Af mange Tak døde som bekendt Smedens Kat! Det førte dog til, at der efterhaanden uddeltes beskedne Gratialer.

Som man saa, skulde Karle og Piger holdes adskilt ved denne Undervisning. I 1899 beretter S. T., at en Skole ikke kom i Betragtning paa Grund af, at der var holdt Fællesundervisning for Karle og Piger. I 1900 enedes man om at indhente Erklæring fra samtlige Skoleraad, om de giver Bidrag til Aftenskolearbejde, selv om der holdes Fællesundervisning. Ved Novembermødet samme Aar var Erklæringerne fremlagt, men ved en Afstemning forkastedes Forslaget. Endelig i 1901 vedtoges det, at man for Fremtiden vilde yde Tilskud, hvis Skolekommissionen anbefalede. Aaret betegnede altsaa ogsaa for Aftenskolerne her i Amtet et Systemskifte!

Ser man paa Udviklingen i de senere Aar, hvor Aftenskolen har fundet sin faste Form under skiftende Love, senest fra 1942, viser det sig, at Deltagernes Antal stadig har været stigende. Ikke mindst betød de 5 mørke Aar, trods Mørkelægning, mangelfuld Opvarmning, Usikkerhed paa Vejene o. s. v. et mægtigt Opsving. Saavel Skolen som Eleverne forstod, at nu gjaldt det om at samle sig om Dygtiggørelse

Klimøller gl. Skole. Bygningen til venstre opført 1898, Tilbygningen til højre efter Aarhundredskiftets Skolereformer. Skolen nedlagdes 1942, da den nye, moderne Skole blev taget i Brug.

og om de Værdier, der har Bærekraft under alle Forhold.

Et Tiaars Udvikling.

1937 blev det store skelsættende Aar for Landsbyskolen. 18. Maj stadfæstedes Skoleloven, som skulle ophæve den Stagnation, der efterhaanden prægede Skolen og hindrede den i at følge den almindelige Udvikling.

Det maa dog ikke forstaas saaledes, at Livet i Skolen sygnede hen, tværtimod. Lærerstanden søgte ivrigt gennem Kursus og Forsøgsarbejde at følge med i Tidens Rørelser og Nydannelser inden for den pædagogiske Verden, men Lovens Rammer var blevet for snævre til at huse det nye, der trængte sig paa, Timetallet var for ringe til, at der kunde finde nogen væsentlig Udvidelse af Fagrækken Sted, og Skolens Lokalteter var for primitive og utilstrækkelige.

Lovens Betydning for Landsbyskolen var især, at den søgte at bringe denne Skoleform op paa Siden af Købstadskolen hvad Timetal, Fagrække og Lokalteter angaar.

Kort kan det vist siges saaledes:

1. Et forøget Timetal - fra 5166 Timer + Gymnastik og Haandgerning med et Skoleaar paa 41 Uger, til mindst 6480 Timer i Løbet af 7 Aar i Skoleaar paa 40 Uger.

2. En Forøgelse af Fagrækken, hvori der bl. a. er Grund til at pege paa Indførelse af

Naturfagene, Tegning, Samfundslære og Verdenshistorie, samt Sløjd for Drengene og kvindelig Husgerning for Piger.

3. En Række Foranstaltninger til Fremme af Sundhed og Hygiejne, saaledes Gymnastiksale med Bad, bedre Toiletter (det var meget paakrævet!), Spiselokale for Børnene, Læskur paa Legepladsen, Haandvaske, Sportspladser for Børn og unge, en kortere Skoledag for de yngste Aargange.

Ikke mindst Gymnastiksalene var Skolens store Ønske. Gymnastik paa Legepladsen i al Slags Vejr var noget af en Parodi, og det var efterhaanden blevet saadan, at man kunde kende Landsbyskolen paa de smaa Huse med Tremmedøre og Legepladsens forfaldne Gymnastikredskaber.

I Mangel paa Gymnastiksale laa Hassing-Refs Herred med Bundrekord i Danmark, idet der til 47 Skoler kun var 4 Gymnastiksale.

Hvis man vil gøre sig nogen Forestilling om det mægtige Arbejde, der forestod med Skolelovens Gennemførelse, maa man kende Stillingen forinden.

Der var i Thy og Vester Han Herred i 1937 81 toklassede Skoler, 7 treklassede, 24 fireklassede, 5 seksklassede, 1 syvklasset, ialt 118 Skoler med 316 Klasser.

Kobberø Skole, opført 1901, nedlagt 1939. En af Skolerne fra den kedelige, stilløse Periode omkring Aarhundredeskiftet. Landbruget er nu skilt ud fra Lærereembedet.

Som man vil se, er Landsbyskolens primitiveste Form, den toklassede, repræsenteret med 81 Skoler, eller 68,6 %.

Da det næsten er umuligt at bevare den toklassede Skole, fordi een Lærer ikke kan give det tilstrækkelige Antal Timer, og fordi der af Hensyn til de specielt kvindelige Fag: Haandgerning, Husgerning og Gymnastik for Piger maa være knyttet Lærerinder til alle Skoler, forstaar man, hvilken vældig Omvæltning Lovens Gennemførelse vil forvolde.

Ved disse Skoler virkede 141 Lærere og 23 Lærerinder, ialt 164 Lærerkrafter. Heraf udgør Lærerinderne kun 16 % (det laveste i noget Amt), og da forskellige Beregninger viser, at man skal op over 40 %, forstaar man samtidig, at det ikke vil blive let at opfylde Kravet, og at Lærerindemangelen i mange Aar vil blive følelig. Det er dog heldigvis ikke saa galt alle Steder, mange Amter laa i Forvejen langt højere end Thisted Amt, et enkelt helt oppe paa 39 %.

Følgende Oversigt skulde vise Udviklingen fra Begyndelsen i 1937 over Stillingen i 1945 til den fulde Gennemførelse i 1950.

	Skoler	Klasser	Lærere	Lærerinder	Ialt Lærerkrafter
1937	118	316	141	23	164
1945	102	306	130	43	173
1950	80	297	118	92	210

Skoleloven vises gennemført med en Stigning i Lærerkrafter paa 46 eller 28 %. Den lovpligtige Forøgelse af Timetallet er 25,4 % men den reelle Forøgelse af det ugentlige Timetal (da Skoleaaret er en Uge kortere) er 28,6 %. De to Tal, der betegner Stigningen i Lærerkrafter og Timetal svarer, som man ser, nøje til hinanden. Man kunde have ventet, at Forøgelsen af Lærerkrafter var mindre paa Grund af Centralisationen, men de mange smaa Skoler i Landsdelen behøver undertiden en Forøgelse paa 100 % (naar en toklasset Skole ændres til treklasset). Endvidere maa Timetallet ofte op paa over 6480.

Medens de mandlige Lærerkrafter gaar tilbage med 23, eller 16 %, forøges de kvindelige med 69, eller 300 %! Det bliver ikke let at skaffe dem.

En Sandsynlighedsberegning viser Landsbyskolens fremtidige Struktur: 2 enklassede Skoler, 16 toklassede, 30 treklassede, 17 fireklassede, 7 femklassede, 2 seksklassede, 3 syvklassede alle landsbyordnede, endvidere 3 syvklassede købstadordnede Skoler, nemlig Fjerritslev, Hurup og Vestervig. Den sidste har endog indført Eksamensmellemskole.

En saa enorm Udvikling inde for Skolevæsenet maa jo give Anledning til et stort Byggeri. Der er indtil 1946 bygget 28 nye Skoler til en samlet Byggesum af 3 Millioner Kr. Men endnu er den tunge Ende tilbage, og da

Byggeomkostningerne er steget stærkt, regner man vist ikke for højt, om man anslaaer det, der er tilbage, til ca. 8 Millioner Kr.

Til sidst følger en Oversigt over de nye Skoler med Angivelse af Aarstal, hvori de er færdigbyggede:

1939. Fjerritslev, Kollernp, Søndbjerg, Tilsted, Odby.

1940. Hvidbjerg v. Aa., Hvidbjerg, Thyholm, Hurup, Rær, Helligsø-Gjettrup.

1941. Ingen

1942. Klitmøller, Ørum, V. Thorup, Sundby, Thy.

1948. Vestervig, Agger, Sejersminde, Skyum, Hjørdemaal, Hjørdemaal Klit, Hjørdal.

1944. Kaastrup.

1945. Ingen

1946. Tømmerby.

Prisudviklingen ses af følgende Tal: Rær Skole kostede i 1940 ca. 163000 Kr. En næsten tilsvarende Skole i Tømmerby koster i 1946 370000 Kr.

Skolen under Besættelsen 1940-45.

Den 4. Maj 1945 bragte os det største Budskab, Menneskeheden har modtaget, siden hin Julenat paa Bethlehems Marker. Da kom Freden til os efter 5 lange Aar, under hvilke Skolen havde mærket Besættelsens Tryk saa godt som nogen. I Perioder var omtrent en Trediedel af Landsdelens Skoler taget i Brug til "andet Formaal", - som det hed. Alle mulige Lokaler måtte anvendes som Erstatning fra Konfirmationsstuer, Missionshuse, Krostuer, Storstuer, Værksteder til en utæt Jernbanevogn. Hansted Skole, der sammen med sin By blev haardest ramt, maatte forlægge Undervisningen til Rær Skole, og dens Børnetal halveredes paa Grund af Bortflytning. Ofte maatte Lærerfamilier med kortest mulig Varsel rykke ud af deres Lejligheder eller dele dem med Tyskerne. Der var Lærere, der daglig maatte cykle 20 km til og fra deres Arbejdsplads.

Det gik især ud over de nye Skoler, som just for en stor Del laa, hvor Tyskerne havde Brug for dem, nemlig langs Vestkysten. Af de 22 nye Skoler, vi naaede at faa opført, inden Byggeriet gik i Staa, har de 16 været i de fremmedes Hænder - og Resultatet er sørgeligt. Ikke alene vil det koste mægtige Summer at restaurere dem, men mange af Skaderne er af blivende Art.

Naar Befolkningen som Helhed slap igennem Besættelsestiden med rank Ryg og sin Moral i Behold, saa tør vi vel i al Beskedenhed ogsaa tillægge det Grundlag, Skolen har givet den opvoksende Slægt, noget af Æren derfor.

I Skolen sang vi i disse Aar ofte Grundtvigs skønne Sang "Til Danmark", hvori det hedder:

Sort ser det ud,
men almægtig er Gud,
dine Fjender til Lands
er og Fjenderne hans,
de er Fjender af Sandhed og Retten,
de er Fjender af Kærlighedsætten,
de har alle det værste tilbage,
thi end lever den gamle af Dage!

Højt over Sol
paa sin Konningestol,
om end Skyerne brast,
sidder kærlig og fast
han, som vogtede Danmark saa længe,
end hans Bue har klangfulde Streng,
og hans Bue slaar aldrig tilbage,
tro som Guld er den gamle af Dage!

Den Fortrøstning, Sangen indebærer, erkendte Skolen som sin, og den blev ogsaa det danske Folks.

Lidt om Fremtiden.

"Aldrig færdig, altid paa Vej" kan sættes som Skolens Motto. En Udvikling byggende paa Fortidens Erfaringer maa til i ethvert Samfund. Stilstand er ensbetydende med Tilbagegang. Gennem Studiebesøg og Kursus holde Lærerstanden sig underrettet om de Veje, banebrydende Pædagoger følger, og Lovgivningsmagten maa ved sit Arbejde holde de ydre Rammer i Orden.

Blandt de Problemer, hvis Løsning trænger sig paa, maa nævnes Lægetilsyn med Skolebørn og Skoletandpleje. Indførelse heraf er en naturlig Videreføring af de hygiejniske Foranstaltninger, der er nedlagt i Skoleloven af 18. Maj 1937.

Allerede nu har flere Kommunalbestyrelser i Amtet taget Hensyn til disse Krav ved i de nye Skoler at indrette Lægeværelser, ligesom enkelte har gjort Skridt til at faa dem gennemført. Loven om Skolelæger træder i Kraft 1. April 1947.

Tandplejen er efter min Opfattelse det vigtigste af de nævnte Krav, fordi Mundhulen er

Vang Skole. opført 1923 efter Tegninger af Arkitekt Jens Foges, Thisted. En smuk Bygning fra Tiden før Folkeskoleloven af 1937. Interessen for god Arkitektur er atter vaagnet.

den Del af det menneskelige Legeme, der tilsyneladende er underkastet det største Forfald, men Gennemførelsen vil nok volde store Vanskeligheder.

Som en værdifuld pædagogisk Nydannelse maa nævnes Lejrskolen. Vor store Banebryder for moderne Naturhistorieundervisning, Skoledirektør Franck, har vist Vejen gennem Ekskursioner i Naturen. Under ingen anden Skoleform kommer Eleverne i saa direkte Føling med Stoffet og faar de enkelte Fag knyttet sammen til en Helhed.

En Lykke bliver det at lære,
naar Altet søges i det nære.
(Johs. V. Jensen)

At Børnene saa ogsaa faar Lov til i frie og smukke Naturomgivelser at opleve et Lejrlivs sunde og fornøjelige Samvær med Kammerater og Lærere, maa heller ikke undervurderes.

For Tiden arbejder Amtets Lærerkredse paa at erhverve en Bygning til Formaalet. Forhaabentlig lykkes det, saa denne Sag snart kan finde sin Løsning.

Skoleloven har jo en Række Bestemmelser, der sigter til at skabe gode Muligheder for Ungdomsarbejdet. Saavel Gymnastiksalen og Sportspladsen som Skolekøkkenet og

Sløjdløkalet kan bruges af baade Børn og unge. Men her ud over har flere Skoler indrettet et særligt Ungdomsskolelokale samt Bibliotek og Læsestue, og hele Skolekomplekset nærmer sig da det, vi for Tiden ofte drøfter: Ungdomsgaard eller Sognegaard.

Ungdommens Muligheder for Udnyttelsen af Fritiden er et saa vigtigt Problem, at ingen kan undgaa at tage Stilling hertil. Om man saa vil bygge med det gamle Forsamlingshus som Kærne, en naturlig Videreførelse af den Linje, hvorefter disse Huse som Hjemsted for Sognets Kulturliv blev opførte, eller man vil knytte Ungdomsgaarden til Skolen, der gennem sine Lærerkrafter og Lokaliteter har visse Fortrin, vil Fremtiden vise. Man vil vel gaa begge Veje, og det er kun godt og rimeligt i et Land, hvor Ensretning nødtigt skulde vinde frem.

En saadan Sognegaard er en kompliceret Historie, om den skal opfylde de Krav, der stilles til den. Foruden de allerede nævnte Ting bør den indeholde et Klublokale, et Fritidshjem, hvor de unge kan samles. Her skal være gode Siddepladser, ikke de "ryggesløse" Bænke, Reoler med let tilgængelige Haandbøger, Blade og Tidsskrifter, forskellige Spil, Radio og Grammofon. Ogsaa Mulighed for at kunne købe en Kop Kaffe maa være til Stede.

Man vil indvende, at alle disse Ting drager bort fra Hjemmet, og det er rigtigt, men vi kan næppe dreje Udviklingens Hjul tilbage og vente, at det gamle patriarkalske Forhold mellem Husbondfolk og Medhjælpere skal genopstaa med Hjemmets Arne som samlende Midtpunkt; og saa længe der kun som Erstatning bydes de unge Værelser, hvis Skønhedsforladthed og Mangel paa Komfort som Regel er himmelraabende, saa længe skal man heller ikke vente, at Forholdene ændrer sig.

For øvrigt skal man ikke være saa ængstelig for, at Tilstanden er ændret. Den øgede Fritid kræver at udnyttes paa en Maade, der kan gøre de unge til selvhjulpne og dygtige Mennesker rent fagligt, og Opfattelsen af Mennesket som frit villende og tænkende ansvarsbevidst Væsen byder, at vi skaber Mulighed for Udvikling af Menneskelivet, etisk og moralsk. Denne dobbelte Opgave magter de enkelte Hjem som Regel ikke.

Mit Syn er da det, at vi maa betragte Sognet som Hjem i udvidet Betydning, som Forgaarden om man vil. Kan vi blot i Sognene skabe gode Muligheder for et alsidigt Ungdomsarbejde, saa vil Ungdommen ogsaa lettere føle sig knyttet til Livet paa Landet, der byder saa gode Vækstbetingelser saavel af legemlig som sjælelig Art.

Men Stammen i hele vor Folkeoplysning og -opdragelse er Folkeskolen. - Som Træets Stamme bærer Grenene og disse atter Kviste og Skud, saadan danner Folkeskolen Grundlaget for vor vidt forgrenede højere Undervisning.

En god Folkeskole er, næst efter de mange gode Hjem, et af Samfundets bedste Aktiver.
Chr. Mejlgaard.

SKOLEVÆSENET I THISTED

Man kan rent historisk opdele Thisted Skolevæsen i 3 Kategorier nemlig: Latinskolen, Realskolen og Borgerskolen.

Latinskolen blev oprettet 1549 paa Foranledning af den anden lutherske Biskop over Aalborg Stift, Dr. Oluf Chrysotemus. Oprettelsen af latinske Skoler var blevet paabudt i Kristian d. III's Kirkeordinans, og Kongens Lensmand i Aalborg, Axel Juell fik da det Hverv sammen med Biskoppen at undersøge Forholdene i alle Stiftets Købstæder og indgive Oplysninger, om der fandtes "Gillegoods", Altergoods eller anden Rente, som der ingen Avinger var til. De Penge, som Inddragelsen kunde give, skulde bruges til

Opførelse og Vedligeholdelse af en latinsk Skole. Resultatet for Thistedes Vedkommende blev Kongens Oprettelsesbrev dateret 18. Februar 1549, hvori det bl. a. hedder:

"Vi Christian d. III gør vitterligt, at paa det der kan afholdes en Skole udi vor Købstad. Thisted, som unge Personer kunde med god Lærdom og boglige Kunster oplæres og optugtes udi, saa og Religion til Hjælp og Forbedring o. s. v." Derpaa følger en detailleret Opremsning af de Steder, hvorfra Pengene kommer til Skolens Oprettelse og Drift.

Lønningen var i de Tider meget ringe. Rektorens Embede var i den længste Periode kædet sammen med Sognepræstembedet i Skinnerup, saa det kunde være økonomisk forsvarligt, men Hørerne skulde have deres Kost hos Byens Borgere - et Forhold, der hverken kunde være tilfredsstillende for den ene eller den anden Part. Det maa have været pinligt for Hørerne paa denne Maade at skulle gaa "Tiggergang". Det er dog Borgerne, der den 4. Juli 1598 klager over "den nye Tyngde", som de paa Grund af deres store Forarmethed, gerne ønsker sig fritaget for.

Med Skolens Indtægter gik det stadig tilbage, og hele dens Tilværelse har været en haabløs Kamp for at eksistere. En af Grundene maa sikkert søges i den økonomiske Tilbagegang, der fandt Sted over hele Landet, og Sandflugtens Hærgen i 16. og 17. Aarh. i disse Egne har været en medvirkende Aarsag, da mange af de Mennesker, der skulde yde Afgifter til Skolen, fik deres Ejendom ødelagt af Sandet.

Rektor Niels Ebbesen Aagaard beretter i 1690, at Afgifterne til Skolen gaar daarligt ind paa Grund af Sandflugtens ødelæggelser. Samme Aar beretter Sognepræsten i Thisted, Anders Hebo, at "den latinske Skole er meget brøstfældig og staar ved baade Sider paa Støtter". Blandt Latinskolens berømte Elever skal nævnes Christen Jensen Lodbjerg, der søgte Skolen omkring 1640. Han studerede senere i Udlandet, kom 2 Gange i fremmed Krigstjeneste og blev efter sin Hjemkomst Lærer for Prins Jørgen, derefter Domprovst i Roskilde og døde som Biskop i Ribe. En anden Elev var Præsten og Digteren Jørgen Friis. Han begyndte paa Latinskolen i 1694 og fik Studentereksamen 1698. Han var en dygtig Rimer og menes at have været Forfatteren til de Vers, som Kong Frederik d. 4. lod anbringe paa sine 240 Rytterskoler.

Fjerritslev Kommuneskole opførtes 1938-39 efter Tegninger af Arkitekt A. Krogfeldt, Fjerritslev. Den smukke og anselige Skole har 5 Klasseværelser, Skolekøkken etc. i Henhold til de nye Skolelove. Den kostede ca. 105.000 Kr.

Sønnen, Peter Friis, lod efter Faderens Død nogle af de bedste Digte udgive. Latinskolens Forfatning og Vilkaar blev efterhaanden saa daarlige, at Skolen maatte nedlægges i 1739.

Realskolen.

Thisted Realskole er en af Landets ældste Realskoler, idet dens Oprettelse ligger forud for Rigsdagens Vedtagelse af denne Form for Skoler. Allerede den 27. Juli 1855 havde Kammerraad, senere Justitsraad C. A. H. Hansen, der havde Føling med Ministeriets Planer, tilstillet Kommunalbestyrelsen et Forslag om Oprettelse af en Realskole i Thisted. Han ansøgte samtidig om et aarligt kommunalt Tilskud til Skolen paa 500 Rdl. Det blev straks bevilget, og efter Andragende vedtog Amtsraadet senere at yde det samme Beløb. Kammerraad Hansen indbragte da i Rigsdagen et Forslag om Oprettelse af en Realskole i Thisted, og dette blev vedtaget den 16. Februar 1856 under Titlen: Lov om en Realskole i Thisted, hvorefter der af Sorø Akademis Midler aarligt skulde udredes 1000 Rdl. til Skolen. Ifølge samme Lov skulde Lærerpladserne ved Skolen besættes af Kommunalbestyrelsen og Amtsraadet i Forening. Der blev nedsat en Komité bestaaende af Amtmanden i Thisted Amt, Kammerherre, Baron Rosenkrantz, Kancelliraad Gad, Kammerraad Hansen, Købmand Werner, Proprietær Neergaard

og Proprietær Raastrup. Sammen med Provst Paludan-Müller gik Komiteen i Gang med at finde Lokaler og Lærerpersonele.

En af Byens Købmænd tilbød, at han vilde bygge de fornødne Bygninger paa sin Grund ved "Skoven", og dette Tilbud tog man med Glæde imod og lejede det hele for 550 Rdl. i aarlig Leje. Senere i 1859 købtes det hele af Købm. Fjeldgaard for 10,000 Rdl.

Den 1. Aug. 1856 udnævntes som Skolens Bestyrer, Rektor i Tønder, Niels Viborg Müller, og senere ansattes Dr. Schou og Seminarist Tranberg som Lærere ved Skolen. Realskolen blev indviet den 27. Novbr. 1856 og begyndte med 37 Elever, fordelt i 3 toaarige Klasser, og Skolepengene var 3 Rdl. pr. Elev. Senere blev der føjet en Klasse mere til, og til denne knyttedes cand. theol. J. Bertelsen, København. Desuden fik Kammerraad Hansen Statens, Kommunens og Amtsraadets Tilskud forhøjet med 1000 Rdl., saa man kunde oprette endnu en Klasse, saa man allerede Aaret efter Starten var oppe paa 5 Klasser ialt. I dette nye Embede ansattes cand. theol. C. F. Wulff.

Realskolen fik i 1859 Tilladelse til at afholde Afgangseksamen af lavere Grad for Realdisciple. Ved denne Eksamen dimitteredes i 1862 Digteren I. P. Jacobsen. Der maa ogsaa nævnes, at Digteren B. S. Ingemann i 1860 skænkede Realskolen en Serie Eventyr og Fortællinger. Et

Centralskolen i Hvidbjerg, Thyholm, opførtes 1939-40 efter Tegninger af Arkitekt Jens Foged, Thisted, og kostede 200.000 Kr. Den har 6 Klasseværelser og er i øvrigt fuldt moderne. (V. Vestergaard fot.)

Elevbibliotek blev oprettet allerede 1857. Elevantallet var nu vokset saa stærkt, at det i 1863 blev nødvendigt at øge Lokalerne med ialt 3, desuden fik man en Gymnastiksal. Krigen 1864 mærkede man ogsaa i Realskolen, idet en Afdeling østrigske Soldater forlangte Indkvartering her - det hele varede dog kun i 12 Dage, men Afgangseksamen var blevet afbrudt. I 1869 opnaaede Skolen efter Ansøgning til Ministeriet Tilladelse til baade at dimittere til højere og lavere Grad af Afgangseksamen.

Bestyrer Müller arbejdede ihærdigt for Realskolens Trivsel og modtog i 1871 Ridderkorset og fik i 1881 Titel af Professor. I 1886 valgtes han til Undervisningsinspektør for samtlige Landets Realskoler, hvilket fremhæver hans store Betydning for Thisted Skolevæsen. Som hans Efterfølger udnævntes cand. phil. Th. Børresen, der paa det Tidspunkt var Bestyrer af Sæby private Realskole. I 1893 fik Piger Adgang til Realskolen, og der indførtes Fællesundervisning. Lokaleforholdene var efterhaanden blevet for trange, og i 1898-99 blev Skolen helt ombygget, saaledes at den kom til at bestaa af 2 Etager med 8 Klasseværelser, 1 Særlokale og et Biblioteksværelse. Da Skolens første Bestyrer, Professor Müller, døde i 1902, blev han begravet paa Thisted Kirkegaard, og Aaret efter afsløredes en Bronzebuste af ham udenfor Realskolen. I sit Testamente har

Professor Müller betænkt Skolen med et Mindelegat, hvoraf Renterne hvert Aar skulde uddeles til Elever med særlig god Flid og Opførsel. Den 22. Marts 1907 overgik Realskolen til at blive en kommunal Institution under Navnet: Thisted højere Almenskole, hvorefter Lærerne var kommunalt ansatte. Da Overlærer Børresen i 1917 fik bevilget Afsked, blev Kommunelærer Carl Hansen, Lyngby, ansat som Skolens Overlærer. Denne virkede, ved Skolen indtil 1922, hvilket Aar han blev forflyttet til Roskilde, og Kommunelærer J. Skinhøj, Aalborg, blev kaldet til hans Afløser. I 1924 omlagdes Eksamensterminen fra Sommerekksamen til Foraarseksamen. I 1924 var Elevantallet vokset saa stærkt, at der indførtes Parallelklasser paa alle 5 Trin.

En Ildebrand, som hærgede Skolen den 31. Juli 1924, ødelagde det meste af øverste Etage, og ved Ombygningen blev der indrettet 4 Klasseværelser i den nye 2. Etage, desuden blev Lærerværelset gjort større, og der blev indlagt Centralvarme. Tidligere Elever skænkede Skolen værdifulde Fugle- og Insektsamlinger, saaledes at Realskolen har en af Landets fineste zoologiske Samlinger i det hele taget. Den 23. Juni 1931 døde Overlærer Skinhøj ganske uventet efter et kort Sygeleje. Han havde været Realskolen en dygtig Leder, og der herskede et stort Savn paa Skolen. Den 1. Februar 1932

Tømmerby Centralskole, opført efter Tegninger af Arkitekt J. F. Iversen, Thisted, og taget i Brug 1946. Skolen kostede 370.000 Kr. og rummer 4 Klasseværelser, Bibliotek, Skolekøkken, Lægeværelse, Sløjdløkal, Gymnastiksal m.m. Lærerboligen ligger til venstre.

kaldedes Kommunelærer N. J. Hundahl, Holbæk, til Overlærer ved Skolen. Realskolen er nu inde i en støt Udvikling; medens der i 1907, da Skolen blev kommunal, var 118 Elever, var Elevantallet i 1930 216 - og nu i 1946 325. Den 1. Oktober 1937 udnævntes Overlærer Hundahl til Skoleinspektør i Svendborg, og den 1. April 1938 indsattes Kommunelærer Aage Jørgensen, Randers, som Skolens Overlærer. Skolens Læreresonale bestaar for Øjeblikket af 12 Lærere og 4 Lærerinder.

Borgerskolen.

Ved Hjælp af Kirkebøgerne kan man regne ud, at der har været dansk Skolehold i Thisted fra omkring 1650, men Grunden til det nuværende Skolevæsen blev lagt i 1729, da Kammerraad Claus Caspergaard "christmildigt" bortgav et Hus til en Skole og et Frihus for en Skoleholder, hvor Ungdommen kunde oplæres i Kristendom, Dansk og Regning. Caspergaard henlægger desuden en Kapital paa 230 Rdl., af hvis Renter Skoleholderen skulde have 10 Rdl. aarlig samt 1 Rdl. 3 Mark til Ildebrændsel for at oplære 10 fattige Børn - 7 Dreng og 3 Piger - i "Guds Kundskab, Læsen og Skriven samt Regnen". Børnenes Udvælgelse skulde ske ved Sognepræsten samt 2 gode og kyndige Borgere. Denne Skole var beliggende paa Hjørnet af Storegade og Skolestræde. Senere oprettedes

endnu en Skole paa Grundlag af et Par Legater, og i denne underviste Degnen, hvorfor den fik Navnet Kirkens Skole, medens den anden benævntes den caspergaardske Skole eller Byens Skole.

Kirkens Skole var beliggende ved Kirkens Vaabenhus med Degnens Bolig mod Vestergade og Skolestuen mod Kirkegaarden. Da Latinskolen blev nedlagt i 1739 arvede Kirkens Skole dens tarvelige Inventar. De to Skoleholdere var ikke altid enige, thi den nye Skoleholder ved Kirkens Skole mente sig eneberettiget til offentligt dansk Skolehold, hvorfor hans ældre Kollega ved den caspergaardske Skole følte sig brøstholden og klagede til Biskoppen. Resultatet blev, at de to Skoler blev sidestillet. Degnen, som Skoleholderen ved Kirkens Skole benævntes, fungerede tillige som Kordegn, Klokker og Graver ved Kirken. Efter Reglementet skulde Degnen ikke holde Læseskole om Lørdagen, men undervise de dygtigste Dreng fra begge Skoler i Sang, om muligt efter Koralbog og Noder. Drengene skulde saa synge til Højmesse og Aftensang. Ved samme Lejlighed ændredes den Maade, hvorpaa Degnen ved Højtiderne fik sit Offer; hidtil havde "Tavlen" gaaet fra Haand til Haand, hvilket foraarsagede usømmelig Støj og Uro baade for Prædikant og Tilhørere. Nu blev Offeret indsamlet af Degnen ved Hjælp af en

Thisted Realskole opførtes 1856 af Købmand Fjeldgaard, og den overtoges 1907 af Kommunen. Anden Etage blev paabygget 1898 og tredje Etage efter en Brand i 1924. Skolen staar nu foran sin Nedlæggelse. (Aage Pedersen fot.)

lang Stang, hvorpaa der var fæstet en Pung. Med denne kunde han række dybt ind i Stolene, og denne Oftring skete under Sang og "Orgelværk".

Den første Lærer ved Kirkens Skole er *Laurits Skive*, der indtil Latinskolens Nedlæggelse sikkert har været Hører ved denne, derefter kommer Peder Hvid, Aarslev, Johan Søltoft, Jens Nielsen Kornbech, Peder Kylesbeck m. fl. Sidstnævnte underviste bl. a. Kristen Kold. Kylesbeck udgav i 1805: Andagtsbog for Skolebørn til Brug i Thisted første Skole.

Byens Skole bestod af et Hus paa 11 Fag. Den havde "fælles Brønd og Gaardsrum med en Nabo-Ejendom samt en liden Hauge til nogle Kjøkken-Urter". I 1781 var Huset paa 12 Fag, lerklinet og straatækt. Skolestuen laa mod Gaden, 7 Alen i Firkant - 3 Alen høj og meget mørk. Inventaret bestod af 2 lange Borde, faste og løse Bænke, 4 opslagne Hylder og en Jernbilæggerovn. Skoleholderen havde kun et Par smaa Stuer ved Siden af til sin Raadighed. Efterhaanden forfaldt Bygningen, da Midlerne var meget smaa til Istandsættelse. I en Indberetning af 1806 beskrives Bygningen som forfalden og vistnok den sletteste Skolestue i Landet. Hvorledes den saa ud i 1836 fremgaar af følgende "Allerærbødigst Anmeldelse", som Lærer Beck tilsendte Byfogden og de eligerede Borgere i Skrivelse af 20. September 1836:

"Kort siden kørte Jens Christian Hviid med et Læs Tømmer mod Hjørnets Stolper, hvorved en Del Kalk faldt ned, og Væggene løsnedes. En Vinduesrude gik itu, derved at en forbi kørende Bonde af Vanvare stak sin Støvle igennem Ruden (til alle Skolebørnenes Forundring), og tvende andre Ruder er slagne i Stykker ved at Stormkrogen slap ud af den møre Karm. Dørene er utætte, og Skillemurvæggene ere gennemskaarne af Rotter o. s. v." Men da denne Skrivelse indsendtes, var Arbejdet for en ny Skole allerede i fuld Gang.

Lærerne ved Byens Skole var alle meget fattige. Der virkede 3 Lærere fra 1729 til 1837. Den første, Thue Lind, "var fattig, men levede et kristeligt Levned" (Visitatsindberetning 1743). Omkring 1770 tiltræder den næste Lærer, nemlig Laurits Christensen Frost, der ingen Eksamen havde, men har været Omgangsskoleholder og senere Tjener hos *Biskop Brorson* i Aalborg. Frost var særdeles kyndig i Modersmaalet og havde en god Haandskrift. Han virkede som Lærer ved Byens Skole til 1808. Den sidste Lærer ved den gamle Skole var Peter Bech, der fik sin Afsked i 1843. De sidste Aar virkede han ved Byens nye Skole, der opførtes 1838 efter mange og lange Forhandlinger i Byens Raad.

Ved Hjælp af to Legater: Købm. Didrichsens og Købm. Holsts, lykkedes det at klare det økonomiske. Førstnævnte havde allerede i 1811

Vestre Borgerskole i Thisted opførtes 1882-83 og rummede indtil 1921 hele Borgerskolen. Øverste Etage blev paabegyndt 1946, efter at Tyskerne i 5 Aar havde benyttet den til Kasserne. (Aage Pedersen fot.)

skænket sin Gaard med tilhørende Grund, beliggende Hjørnet af Storegade og Havnestræde til en ny Skole. Denne nye Skole blev indviet 1838. Skolen bestod af en Borgerskole (Betalingsskole) med udvidet Undervisning og Heldagsskolegang og en Almueskole (Friskole) med Halvdagsskolegang. Denne sidste søgtes af Børn fra ubemidlede Hjem.

Da Lærer Bech fik sin Afsked i 1843, blev Chr. Christensen Førstelærer. Han havde i 9 Aar haft Privatskole i Thisted til mange Borgeres udelte Tilfredshed. Lærer Christensen var en meget dygtig Lærer med Orden i Tingene og praktisk Sans. I 1858 udnævntes han til Overlærer ved Borgerskolen. I en Aarrække var han Hospitalsforstander og Bestyrer af Sparekassen. Han døde den 6. Marts 1874. Ved et Testamente oprettet den 27. December 1871 stiftede han et Legat paa 3600 Kr., hvis Renter hvert Aar den 24. Juni uddeles i Præmier paa 4 Kr. til Børn i Borgerskolen, der "ved særlig Flid og Sædelighed have udmærket sig".

Den nye Skole blev hurtigt for lille og blev udvidet flere Gange, første Gang i 1857. Efter Overlærer Christensens Død i 1874 udnævntes Lærer ved Skolen, Graves Nørgaard, til Skolens Overlærer. Paa hans Initiativ indførtes Heldagsskolegang ogsaa i Almueskolen, et meget betydeligt Fremskridt i pædagogisk Henseende, og Thisted bliver derved en af de

første Købstæder, der indfører forbedret Skolegang for Smaafolks Børn.

For Borgerskolen i Storegade slog nu snart Afskedens Time, idet der ikke var flere Muligheder for Udvidelser, og man maatte indrømme, at Skolens Beliggenhed var ligesaa uheldig som den caspergaardske ved den stærkt befærdede Gade. I Tidsrummet 1850-1880 steg Indbyggerantallet med næsten 2000 Mennesker, saa en ny Skole var absolut paakrævet.

Det nye Skolekompleks blev opført 1883 i Skolegade med 16 Klasseværelser, senere - i 1892 - blev det udvidet med endnu 8 Klasseværelser i en Sidebygning. Den bestaaende Deling i Betalingsskole og Friskole bibeholdtes helt til 1921, men der indførtes bedre Klassedeling og Undervisningsmidler. Flere og flere Hjem anbragte deres Børn i Borgerskolen; de mange smaa Privatskoler nedlagdes, den sidste dog først i 1920. Ved Overlærer Nørgaards Afgang 1913 udnævntes Kommunelærer A. Larsen, Horsens, til Skolens Overlærer. I 1923 udnævntes han til Skoleinspektør for det samlede Skolevæsen i Thisted. Skoleinspektør Larsen blev Thisted Skolevæsen en god Mand, han havde øje for alt, hvad der tjente Skolen til Gavn og Udvikling, og Thisted Skolevæsen blev under hans myndige Ledelse, et af Landets bedste.

Da Skolen i Skolegade igennem mange Aar ikke havde kunnet rumme det stadig stigende Antal Børn, besluttede man at opføre Østre

*Østre Borgerskole i Thisted blev opført 1920-21. Det er en smuk Skole, og den blev 1947 indrettet til Gymnasium.
(Aage Pedersen fot.)*

Skole, der toges i Brug 1921. Derved muliggjordes Indretning af Særlokaler til Tegning, Naturfag m. v. ogsaa ved den gamle Skole. Lokalemangelen havde, indtil den nye Skole blev taget i Brug, været saa følelig, at flere Klasser maatte undervises dels paa Teknisk Skole og dels paa Realskolen.

Den nye Skole paa Munkevej havde 14 Klasseværelser samt Særlokaler og Gymnastiksal. Den nye Skole ligger smukt nær Østerbakken og har en storslaet Udsigt over Havnen og Fjorden. Samme Aar - 1921 - traadte en ny Skole- og Undervisningsplan i Kraft. Delingen af Børn i betalende og ikke-betalende bortfaldt. Elevtallet i Klasserne nedsattes, Timetallet i de yngste Klasser ligeledes. Der oprettedes en 7. Klasse (som dog først traadte i Kraft 1. April 1922), og Fællesundervisning af Dreng og Piger indførtes, ligesom man paabegyndte Undervisning i kvindelig Husgerning.

Aarene, som derpaa fulgte, var rolige Vækstaar. Børnetallet var i 1921: 851, i 1929: 874, i 1932: 902, men fra dette Aar indtræder Følgen af en Dalen i Fødselshyppigheden, 1933 er Børnetallet 887, i 1939: 736 og i 1945: 697. Men Bunden er dermed ogsaa naaet; i de følgende Aar vil Børnetallet stige ganske betydeligt. I 1935 oprettedes en 8. Klasse, der efterhaanden fik saa stor Tilgang, at den i de følgende Aar maatte deles i 2 Parallel-Klasser.

Saa kom 1940 og dermed Krigen ind over vort Land. Den 10. April rykkede Tyskerne ind i Vestre Skole og beslaglagde Gymnastiksalen og nogle Klasseværelser. Undervisningen fortsattes med mindre Indskrænkninger nogle Dage, men den 15. April blev det for uholdbart, og man flyttede Skolens Elever - 20 Klasser - ud paa Østre Skole, hvor Undervisningen af alle Borgerskolens Børn har fundet Sted siden. Ved Omforandringer og Istandsættelser af disponible Rum i Kælder og Tagetage lykkedes det at opnaa 21 mere eller mindre velegnede Klasseværelser.

Midt i Juni 1945 forlod de sidste tyske Soldater og Flygtninge Vestre Skole, der var i en sørgelig Forfatning: Varme- og Lysinstallationer fuldstændig ødelagt, mange Lokaler omforandrede, Gulve og Trapper aldeles ubrugelige, Taget ødelagt efter Anbringelse af Luftværnsskyts og den asfalterede Skolegaard fuld af Huller. Der blev snarest muligt taget fat paa Paabygning af en 3. Etage, og samtidig paabegyndtes den haardt tiltrængte Restaurering af de ødelagte Bygninger. Efter Planen er det Meningen, at alle Borgerskolens Elever først i 1947 flyttes til Vestre Skole, som til den Tid skulde være istandsat og i Orden til denne Modtagelse. Østre Skole er da fri til de Omforandringer, der skal til for at rumme det nye Gymnasium med tilhørende Mellemskole. Efter Sommerferien 1947 er det Meningen, at Realskolens Elever flyttes op til Østre Skole,

hvor der samtidigt paabegyndes Undervisning i to sideløbende Gymnasieklasser - en nysproglig og en matematisk-naturvidenskabelig Linie. Thisted Skolevæsen staar paa denne Maade foran en helt ny Tid, og det er alles Ønske, at den maa blive til Gavn og Fremgang for Skolens almene Interesser. Alene Gymnasiesagen affødte stærk Diskussion, da man fra mange Sider ikke ønskede at afgive Østre Skole som Borgerskole, men i Foraaret 1946 vedtoges det endeligt at oprette et kommunalt Gymnasium fra Sommerferien 1947.

Skoleinspektør Larsen naaede ikke at se Krigens Afslutning. Den 1. November 1944 fratraadte Skoleinspektøren sit Embede paa Grund af Alder, og allerede den 17. Marts 1945 døde han. Gennem de sidste Aar havde hans Helbred været vaklende, saa Døden kom ikke

helt uventet. Man kunde have ønsket, at han havde faaet Lov til at opleve Danmarks Befrielse og set Vestre Skole fri. Skoleinspektør Larsens Død fremkaldte oprigtig Sorg blandt alle, der havde haft Berøring med hans frodige Initiativ, store Arbejdskraft og hans retlinede Personlighed. Aarene 1913-44 blev en rig Udviklingstid for Thisted Skolevæsen.

Siden 1944 har Overlærer Jørgensen været konst. Skoleinspektør, medens Viceinspektør Bangsgaard har været konst. Overlærer ved Borgerskolen. Ved Skolevæsenet er der for Øjeblikket desuden 2 Viceinspektører, 21 fastansatte Lærere, 15 fastansatte Lærerinder, 1 Aspirant, 1 Timelærer, 2 Timelærerinder, 1 Vakancelærer og 1 Sanglærer.

H. A. Riis Olesen.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 1, side 291-310).